

nove poglede in probleme. Razmere v slovenskih mestih so bile, po slišanjem, še najbolj podobne tistim v poljskih mestih. Zastavljena vprašanja so pokazala, da so slovenske razmere precej neznane tudi tistim, ki so izvajali primerjalne študije v evropskih okvirih.

Konferenca je pokazala velik raziskovalni interes in tudi široko izbiro tem v tem segmentu družbene zgodovine 2. svetovne vojne, v katerem so naša raziskovanja precej različna. Maribor ima monografsko obdelavo (Marjan Žnidarič: *Do pekla in nazaj : nacistična okupacija in narodnoosvobodilni boj v Mariboru 1941-1945*, Maribor 1997), Ljubljana ob stari seriji *Ljubljana v ilegali (I-IV, Ljubljana 1959-1970)* le še zbornike in delne monografije (*Razprave iz zgodovine Ljubljane*, *Kronika* 1981, 2, *Ljubljana 1981*; *Zgodovina Ljubljane : prispevki za monografijo*, *Ljubljana 1984*; *Lojz Tršan: OF v Ljubljani : organiziranost v času italijanske okupacije 1941-1943*; v zaključni fazi je disertacija Mojce Šorn o preskrbi Ljubljane med drugo svetovno vojno). Celje ima sposobno ekipo (*zbornik Iz zgodovine Celja 1941-1945*, Celje 2004; *Bojan Himmelreich: Namesto žemlje črn kruh : organizacija preskrbe z živili v Celju v času obeh svetovnih vojn*, Celje 2001) Trst, kjer je pomemben delež slovenskega mestnega odporništvaja, je pred dvema desetletjema vpeljal ambiciozen projekt, katerega rezultate najbolj sintetično kažeta dve zajetni knjigi *Trieste in guerra : gli anni 1938-1943*, Trieste 1992; *Galliano Fogar: Trieste in guerra 1940-1945 : società e Resistenza*, Trieste 1999), ki dopolnjujeta tudi zgodovinopisje "tržaškega vprašanja". Gorica uvaja tovrstne raziskave šele v zadnjem času (*Cerkev in družba na Goriškem ter njih odnos do vojne in osvobodilnih gibanj = Chiesa e società nel Goriziano fra guerra e movimenti di liberazione*, Gorizia 1997). Tako je že zaradi strukture raziskovanja marsikaj odvisno od lokalnih raziskovalcev. S tega vidika nam je konferenca dala poleg primerjave razmer v posameznih mestih tudi pomembne metodološke in vsebinske spodbude oz. usmeritve za morebitno bolj organizirano raziskovanje te problematike v prihodnosti, navezali pa smo tudi stike s kolegi, kar bi lahko krepilo sodelovanje v tovrstnem raziskovanju.

Damijan Guštin

Mednarodna znanstvena konferenca *War Time Collaboration in Nazi occupied Europe 1939-1945* (Firenze, 13. in 14. 10. 2005)

Na gričevnatem pobočju nad Firencami, v smeri proti nekdanjemu etruščanskemu naselju Fiesole, v nekoč papeški vili Schifanoia domuje Evropski univerzitetni inštitut, ki so ga pred približno tremi desetletji ustanovile članice tedanje Evropske skupnosti. V tem času se je razvil v enega največjih svetovnih središč za izvajanje doktorskih in postdoktorskih programov s področja družboslovnih znanosti. Če pustimo v nemar nekaj posebnih asociacij, poimenovanih po velikih evropskih znanstvenikih in politikih, inštitut deluje predvsem prek svojih štirih oddelkov, in sicer ekonomskega, pravnega, oddelka za sociologijo in politologijo ter končno še oddelka za zgodovino in civilizacijo.

Prav slednji - nekakšen njegov motto in hkrati prvi sklop preučevanja je t.i. "Rethinking the History of Europe" - je sredi oktobra priredil mednarodno konferenco o medvojni kolaboraciji v nacistični okupirani Evropi v letih 1939-1945. Konferenca sicer ni bila mišljena kot del obeleževanja 60. letnice konca druge svetovne vojne, temveč je bila normalni sestavni člen v verigi številnih konferenc oziroma delavnic, ki so se v jesenskem terminu odvijale v okviru dejavnosti oddelka. Nekaj njegovih kandidatov za doktorja se namreč ukvarja tudi z novejšo zgodovino ali celo prav s problematiko druge svetovne vojne, tako da je organizacija take konference po eni strani nudila doktorandom (skoraj) popolno informacijo o enem segmentu dogajanja med drugo svetovno vojno, po drugi pa nudila možnost njim samim, da pri tem sodelujejo z referati in se ob soočenju ter diskusiji s strokovnjaki in profesorji od drugod izpopolnijo tudi v znanstveni metodologiji oziroma terminologiji. Tako so na omenjeni konferenci s svojimi referati sodelovali štirje sodelavci inštituta, in sicer so govorili o problematiki kolaboracije v Italiji, Franciji, Skandinaviji in Belorusiji.

Cilj konference, ki jo je na izredno simpatičen način vodil predstojnik oddelka Valižan prof. Arfon Rees, je bil prikazati pojav kolaboracije prav z vseh možnih plati - od njenih temeljnih pojavnih oblik pa do diskusije o samem pojmu in terminu kolaboracija. Ob tem naj bi se preizkusila tudi upravičenost uvedbe vzporednega pojma kooperacija, pri čemer se je sugeriralo na razlike med aktivno in pasivno kolaboracijo, na razlike med ideološko in oportunistično oziroma instrumentalno kolaboracijo ipd. Prikazani in pod drobnogled naj bi bili postavljeni tudi vsi vojaški, ekonomski in administrativni vidiki kolaboracije. Predvsem pa so bili v ospredju različni vzorci in dosegi kolaboracije po različnih deželah, kar je bilo seveda neizogibno, glede na notorno dejstvo, da pač zgodovinopisje mora in more graditi svoja morebitna temeljna spoznanja samo na podlagi konkretnih pojavov oziroma podatkov. Glede na značaj druge svetovne vojne je seveda med omenjenimi konkretnimi vidiki bil posebej pomemben tudi odnos med kolaboracijo in odporništvom.

Pojem "nacistična okupirana Evropa" v naslovu konference je bil sicer v izhodišču mišljen dobesedno, namreč v smislu, da so bila v obravnavo pritegnjena samo ozemlja, ki jih je med vojno okupirala nacistična Nemčija in ne morebiti fašistična Italija. Poenostavljen naslov je seveda do neke mere razumljiv glede na dejstvo, da je Italija nastopala kot okupator samo na delu Balkana, medtem ko del jugovzhodne Francije, ki ga je ravno tako okupirala, skoraj vedno "uide" iz obravnave. Podobno je s primerom romunske okupacije dela Ukrajine, ki pa je bila na konferenci vendarle predstavljena s posebnim referatom. In po drugi strani, mišljena so bila predvsem tista ozemlja, ki so jih nacisti okupirali v začetku kot del ozemeljskega osvajanja ali so bila neposredna posledica vojnih operacij in ne morebiti kasneje kot del strateških premikov in potreb glede na obrat vojne sreče. Iz tega koncepta je na konferenci izstopal primer Slovaške, ki jo je na konferenci predstavila zgodovinarica iz Nemčije, sicer slovaškega porekla.

Skupaj je na konferenci nastopilo 17 referentov, pripadnikov 13 nacionalnosti, pri čemer zavestno poudarjamo nacionalnost in ne morebiti državljanstva in to zaradi dejstva, da je npr. Grk, ki je govoril o grški kolaboraciji, profesor na ameriški univerzi Yale, da je Ukrajinka, ki je govorila o Odesi, profesorica v angleškem Cambridgeu in da sta oba nastopajoča Angleža predstavila dogajanje v delu nekdanje Sovjetske zveze. To je bil pač konkreten primer in svojevrstna manifestacija

globalizacije tudi na znanstvenem področju. Referati so se nizali po evropskih geografskih območjih in po vsakem predstavljenem območju je sledila tudi zadevna diskusija. Konferenca se je v fizični podobi odvijala predvsem kot okrogla miza, prostorske možnosti pa so dopuščale (papeška kapela!), da je bilo prisotno tudi poslušalstvo, predvsem je šlo za nekaj zainteresiranih italijanskih profesorjev in samih slušateljev na inštitutu. Le-ti so tudi sodelovali v diskusiji.

Za območje Balkana so bili predstavljeni trije referati, poleg Grčije še za Jugoslavijo in posebej za Srbijo. Podpisani je v svojem referatu "Oblike kolaboracije v mnogonacionalni Jugoslaviji med drugo svetovno vojno" govoril o oblikah in različnih vzročnih potencialih za nastanek kolaboracije v Makedoniji, Črni gori, na Kosovem, na Hrvaškem (s posebnim ozirom na Muslimane v Bosni in Hercegovini) ter na koncu nekoliko več pozornosti namenil Sloveniji. Prof. Milan Ristović z beograjske univerze je predstavil zadevno dogajanje v ožji Srbiji. Referat o Italiji je zaradi bolezni referenta izostal, nato pa so sledile predstavitve kolaboracije v Franciji, Belgiji in na Nizozemskem. Drugi dan se je začel z referatom o Skandinaviji, ki mu je sledil srednjeevropski sklop, torej posegi o Poljski, Češki in Slovaški. Najobširnejši in kot vedno najbolj dramatičen, da ne rečemo travmatičen, je bil prikaz krvavih medvojnih dogodkov na ozemlju tedanje Sovjetske zveze, to pot pač z vidika kolaboracije. Problematika je preobširna, da bi jo skušali obnavljati, zato naj v poznazoritev navedemo samo dva dovolj povedna naslova referatov iz omenjenega sklopa: Olga Baranova je predstavila referat "Patriotizem, antiboljševizem ali volja do preživetja. Dileme kolaboracije in odpornišva pri prebivalstvu Belorusije med nacistično okupacijo 1941-1944", medtem ko je prispevek Nicka Terryja z londonskega King's Collega nosil naslov "Ljudska ali državljanska vojna? Boj med kolaboracionisti in partizani v zaledju nemške armadne skupine Center 1941-1944".

Tako se je prek raznovrstnosti referatov, ki so vsem navzočim pokazali tudi izredno široko paleto medvojnih okupacijskih sistemov in odporniških gibanj, izkristalizirala kompleksnost oziroma večplastnost ter hkrati zapletenost pojava kolaboracije. Udeleženci so se strinjali, da je tudi pri tem pojavu vnaprejšnje posploševanje ter pretirana uporaba zgolj moralnih kriterijev neproduktivna metoda, ki ne pripomore k približevanju objektivni presoji. Pred vsakršnim posploševanjem je najprej potrebna podrobna raziskava vsakega konkretnega pojava posebej, upoštevajoč pri tem njegovo specifično notranjo vzročno-posledično logiko. V tem okviru se je kot metodološko zelo koristen pojem omenjala državljanska vojna, posebej kar zadeva dogajanje na Balkanu. Poudarjala se je velika ali že kar temeljna razlika med okupacijskimi sistemi v Zahodni Evropi od tistih na vzhodu oziroma jugovzhodu, kar je ob upoštevanju posameznih izhodiščnih stanj ob začetku vojne vzpostavilo zelo različne mehanizme za nastanek in tudi vrednotenje kolaboracije, tako v času samega dogajanja kot tudi še desetletja po koncu vojne.

Udeleženci so izmed svojih vrst izbrali tričlanski uredniški odbor, ki bo predvidoma v letu 2006 pripravil referate za objavo v posebnem zborniku.